

พุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุใน จังหวัดลำพูน ด้วยโยนิโสมนสิการ

Buddhist Innovation to Prevent Elderly People from Being Deceived via Online
Media in Lamphun Province by Yonisomanasikara

¹พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสภานี, ²จันทร์สม์ ตาบุลิง, ³พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตติวิโส,
⁴พงษ์ประภากรณ์ สุระรินทร์, ⁵พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตติโสภโณ, ⁶พระครูโสภณปริยัติกิจ
¹Phramaha Inwong Issarapanee, ²Chantarat Tapuling, ³Phrasamu Kittiphong Kittiwongso,
⁴Phongprabhakorn Surarin, ⁵Phrakrupalad Kittipong Kittisobho and
⁶Phrakhrusophonpariyattikit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College, Thailand.
E-mail¹ Inthawong_iss@hotmail.com² chantatat.ta@mcu.ac.th, ³kittiphong.sasori@gmail.com,
⁴phongmcu@gmail.com, ⁵ping_26_01@hotmail.com, ⁶phutthiphath.pho@mcu.ac.th

Received October 3, 2024; Revised December 25, 2024; Accepted December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษากระบวนการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน และ 3) เพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ด้วยโยนิโสมนสิการ งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการพรรณนาบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนประสบกับปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ เนื่องจาก ขาดความรู้และทักษะในการตรวจสอบข้อมูล ทำให้ตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การโอนเงิน การลงทุนที่ไม่เป็นจริง และการปลอมแปลงตัวตน 2) กระบวนการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในผู้สูงอายุ พบว่ามี 3 แนวทางหลัก ได้แก่ 2.1) การสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย 2.2) การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ 2.3) การมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนการหลอกลวง และ 3) รูปแบบพุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกหลอกลวงด้วย โยนิโสมนสิการ พบว่า การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพิจารณาข้อมูลอย่างละเอียดและ รอบคอบ โดยเน้นการคิดวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะเชื่อถือหรือปฏิบัติตามข้อมูลที่ได้รับ หลักการนี้ ช่วยเสริมสร้างวิจารณญาณในการใช้สื่อออนไลน์ โดยมีการประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการใน 3 รูปแบบ คือ 3.1) การ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ที่เน้นการหาสาเหตุที่แท้จริงของข้อมูลและตรวจสอบแหล่งที่มา 3.2) การคิดแบบ แยกแยะองค์ประกอบ ซึ่งพิจารณาข้อมูลในรายละเอียด เช่น การตรวจสอบข้อมูลสินค้า ราคา และเงื่อนไขการ ชำระเงิน และ 3.3) การคิดแบบวิภาษวาท ซึ่งพิจารณาข้อมูลจากหลายมิติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและ รอบด้าน

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม; การหลอกลวง; สื่อออนไลน์; โยนิโสมนสิการ

Abstract

This research aims to: 1) examine the issues of online deception faced by the elderly in Lamphun Province, 2) study the preventive measures against online deception for the elderly in Lamphun Province, and 3) develop a Buddhist innovation model for preventing online deception through Yonisomanasikara (wise reflection). This qualitative research employed both documentary analysis and in-depth interviews with 15 key informants, as well as focus group discussions with 6 experts. Data were analyzed using descriptive content analysis.

The findings reveal that: 1) The elderly in Lamphun Province experience problems with online deception due to a lack of knowledge and skills in information verification, making them vulnerable to various forms of fraud, such as money transfers, false investments, and identity theft. 2) The process of preventing online deception among the elderly involves three main approaches: 2.1) raising awareness and understanding of safe online media usage, 2.2) enhancing analytical thinking skills and technological competence, and 2.3) community involvement in monitoring and alerting about potential fraud. 3) The model of Buddhist innovation for preventing online deception using Yonisomanasikara suggests that applying this principle can help the elderly consider information thoroughly and carefully, emphasizing critical thinking and information verification before trusting or acting upon the received information. The application of Yonisomanasikara is implemented in three forms: 3.1) causal thinking, which focuses on identifying the true causes of information and verifying its sources, 3.2) analytical thinking, which involves scrutinizing details, such as examining product information, pricing, and payment conditions, and 3.3) evaluative thinking, which considers information from multiple dimensions to achieve a comprehensive understanding.

Keywords: Buddhist Innovation; Online; Scams, Yonisomanasikara

บทนำ

ในปัจจุบัน สื่อออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารและการดำรงชีวิตของคนทุกวัย รวมถึงผู้สูงอายุที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การใช้งานสื่อออนไลน์มีประโยชน์มากมาย ไม่ที่จะเป็นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารระหว่างบุคคล การทำธุรกรรมทางการเงิน รวมถึงการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมักประสบปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากขาดทักษะและความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบข้อมูลและความปลอดภัยในการใช้สื่อออนไลน์ ทำให้ตกเป็นเหยื่อของการฉ้อโกง การหลอกลวง และอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแอบอ้างข้อมูลส่วนบุคคล การปลอมแปลงตัวตน การหลอกให้โอนเงิน หรือการลงทุนที่ไม่เป็นจริง (ศิริรัตน์ ศรีสุข, 2562)

การใช้เทคโนโลยีสื่อสารในกลุ่มผู้สูงอายุ มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) รายงานว่าผู้สูงอายุในประเทศไทยมีการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการสื่อสาร การติดตามข่าวสาร และการหาความรู้จากเว็บไซต์และแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงและภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานสื่อออนไลน์ เช่น

ความสามารถในการแยกแยะข้อมูลเท็จ การระมัดระวังการให้ข้อมูลส่วนบุคคล และการหลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้ไม่ประสงค์ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ (สำนักสถิติแห่งชาติ, 2564)

การหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในผู้สูงอายุสามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น การปลอมแปลงเป็นบุคคลที่รู้จักเพื่อขอความช่วยเหลือ การหลอกลวงให้โอนเงินเพื่อแลกกับผลตอบแทนที่ไม่มีจริง การแอบอ้างข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อทำธุรกรรมทางการเงิน การเสนอสินค้าหรือบริการที่ไม่ได้คุณภาพ หรือการใช้โปรแกรมอันตรายในการเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวและทรัพย์สินของผู้สูงอายุ (พรทิพย์ ช่วยเพล, 2562) สาเหตุของปัญหาดังกล่าวเกิดจากการขาดความรู้และทักษะในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยของผู้สูงอายุ อีกทั้งการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นทำให้ผู้สูงอายุขาดความสามารถในการป้องกันและเฝ้าระวังตนเองจากการถูกหลอกลวง

การใช้หลักการพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาวิธีคิดและการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุด้วยแนวคิด “โยนิโสมนสิการ” เป็นการพัฒนาวิธีคิดและปัญญาให้รอบคอบและเป็นระบบ โดยเน้นการคิดอย่างละเอียด พิจารณาสาเหตุและผลของข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้เกิดการเข้าใจและตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม โยนิโสมนสิการเป็นหลักการที่ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การแยกแยะข้อมูลจริงและเท็จ และการมีวิจารณญาณในการใช้สื่อออนไลน์ โดยผู้สูงอายุสามารถนำหลักการนี้มาใช้ในการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวันได้ การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (Causal Investigation) เป็นการหาสาเหตุและผลของข้อมูลที่ได้รับเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของข้อมูล 2) การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ (Component Analysis) เป็นการพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างละเอียด เช่น การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล รายละเอียดของสินค้า หรือเงื่อนไขของการทำธุรกรรม และ 3) การคิดแบบวิภาษวาท (Multifaceted Reasoning) เป็นการพิจารณาข้อมูลจากหลายมุมมองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและรอบด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2557) การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความระมัดระวังและวิจารณญาณมากขึ้นในการใช้สื่อออนไลน์ ช่วยลดความเสี่ยงจากการถูกหลอกลวงและตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การตัดสินใจที่ดี และการแยกแยะข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาสภาพปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน โดยมุ่งเน้นกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์ใช้หลักการพุทธธรรม คือ โยนิโสมนสิการ เพื่อสร้างรูปแบบนวัตกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และวิจารณญาณในการใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยจะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและวิธีการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ ตลอดจนเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับหลักโยนิโสมนสิการให้แก่ผู้สูงอายุและชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการป้องกันปัญหาการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการพัฒนาวิธีคิดและทักษะในการใช้งานสื่อออนไลน์เป็นสิ่งสำคัญในการลดความเสี่ยงจากการหลอกลวงของผู้สูงอายุ การนำหลักพุทธธรรม เช่น โยนิโสมนสิการ มาใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของผู้สูงอายุจะช่วยเสริมสร้างความระมัดระวัง และความรอบคอบในการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตาม ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันการหลอกลวงที่เกิดขึ้นในสื่อออนไลน์

การวิจัยนี้จึงเป็นการนำเสนอรูปแบบการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพุทธธรรมโยนิโสมนสิการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ การแยกแยะข้อมูล และการตัดสินใจที่ถูกต้องและรอบคอบในการใช้สื่อออนไลน์ อันจะเป็นประโยชน์ในการป้องกันการถูกหลอกลวง และเพิ่มความปลอดภัยในการใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์อย่างมีสติและปัญญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษากระบวนการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน
3. เพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมในการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุด้วยโยนิโสมนสิการ

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้มุ่งเน้นถึง 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการรู้เท่าทันสื่อ และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับโยนิโสมนสิการ เพื่อวิเคราะห์และอธิบายกระบวนการป้องกันการถูกล่อลวงในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยการพัฒนาวิธีคิดและวิจารณ์ญาณ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์

การถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์เป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในยุคดิจิทัล ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกล่อลวง เนื่องจากขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีและความเข้าใจในการตรวจสอบข้อมูลและความปลอดภัยทางอินเทอร์เน็ต (เจษฎา อีสหะ, 2563) รูปแบบการถูกล่อลวงที่พบได้บ่อยในสื่อออนไลน์ประกอบด้วย การปลอมแปลงเป็นบุคคลที่รู้จัก การถูกล่อลวงให้โอนเงินเพื่อการลงทุนที่ไม่เป็นจริง การแอบอ้างข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อทำธุรกรรมทางการเงิน และการแฝงตัวเข้าไปในโซเชียลมีเดียเพื่อแสวงหาประโยชน์จากความไม่ระมัดระวังของผู้สูงอายุ (ณัฐชา รัตนศรีสุข, 2562) ทั้งนี้การขาดความรู้ความเข้าใจในการแยกแยะข้อมูลเท็จ การให้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้พิจารณา และการขาดทักษะในการเฝ้าระวังความเสี่ยงบนโลกออนไลน์ เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการถูกล่อลวงมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลและเทคโนโลยีมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุต้องพึ่งพาแนวคิดและวิธีการป้องกันที่ทันสมัยและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการรู้เท่าทันสื่อ

ผู้สูงอายุคือกลุ่มบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การใช้สื่อออนไลน์เป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แต่ผู้สูงอายุมักจะขาดทักษะและความรู้ในการใช้งานอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ (วิจิตร ยอดคำ, 2564) ดังนั้น การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดและการรับรู้เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานสื่อออนไลน์ได้อย่างปลอดภัย และสามารถแยกแยะข้อมูลจริงและเท็จ รวมถึงสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้งานข้อมูลออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม (ทิพย์วรรณ ทองน้อย, 2562) แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีทักษะในการวิเคราะห์ ประเมิน และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสื่อและข้อมูลที่ได้รับ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สูงอายุมีความระมัดระวังในการให้ข้อมูลส่วนบุคคล และการทำธุรกรรมทางการเงินทางออนไลน์ นอกจากนี้ การรู้เท่าทันสื่อยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีวิจารณ์ญาณในการรับข้อมูลใหม่ ๆ จากแหล่งต่าง ๆ โดยไม่เชื่อหรือปฏิบัติตามข้อมูลทันที (รุ่งรัตน์ ทองดี, 2560)

3. หลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการกับการพัฒนาทักษะการคิด

โยนิโสมนสิการเป็นหลักพุทธธรรมที่หมายถึงการคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้งและรอบคอบ เป็นการคิดอย่างถูกต้องตามเหตุผลและหลักความจริง ซึ่งเน้นการตรวจสอบเหตุปัจจัยของข้อมูลก่อนที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตาม หลักโยนิโสมนสิการช่วยให้บุคคลมีความรอบคอบในการคิด วิเคราะห์ และพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างละเอียด ทำให้สามารถเข้าใจสภาพแวดล้อมและปัญหาต่างๆ ได้อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2557) การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในการพัฒนาทักษะการคิดและการรับรู้ของผู้สูงอายุจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพิจารณา

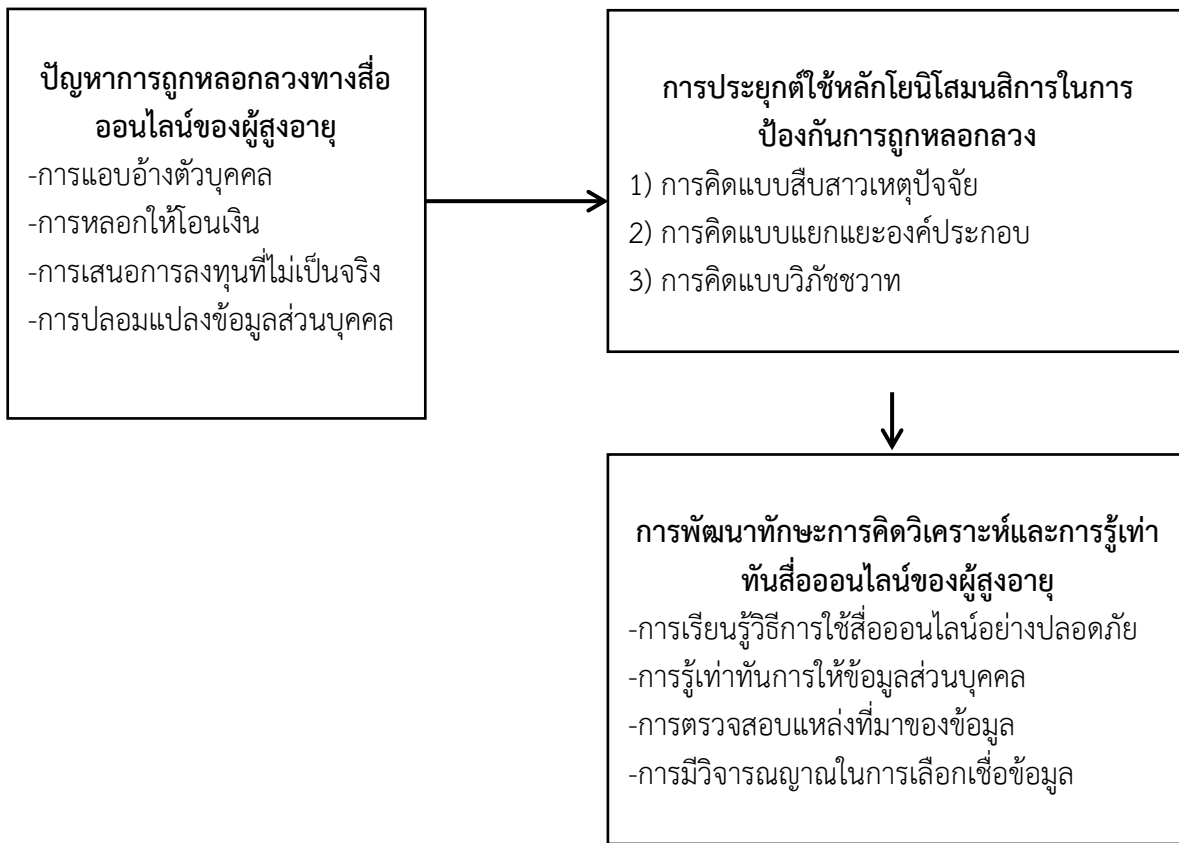
ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อออนไลน์ได้อย่างรอบคอบและมีวิจารณญาณ เพื่อให้เข้าใจความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล หลักโยนิโสมนสิการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ได้โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบการคิดหลัก คือ 1) การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเพื่อเข้าใจที่มาและบริบทของข้อมูลนั้น 2) การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เป็นการพิจารณาแยกแยะส่วนประกอบต่าง ๆ ของข้อมูล เช่น การตรวจสอบรายละเอียดสินค้า ราคา หรือเงื่อนไขการทำธุรกรรม และ 3) การคิดแบบวิภาษวาท เป็นการพิจารณาข้อมูลจากหลายมุมมองและหลายมิติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและรอบด้าน (ทศพล ปานะมาศ, 2562)

ปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ ปัญหาหลักที่ผู้สูงอายุเผชิญคือการถูกหลอกลวงผ่านสื่อออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแอบอ้างตัวบุคคล การหลอกให้โอนเงิน การเสนอการลงทุนที่ไม่เป็นจริง และการปลอมแปลงข้อมูลส่วนบุคคล การเกิดปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุจากความขาดทักษะและความรู้ในการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย รวมถึงการขาดความเข้าใจในการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งสื่อออนไลน์ (ณัฐชา รัตนศรีสุข, 2562) ซึ่งการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ ในการป้องกันการถูกหลอกลวง ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และความรู้เท่าทันสื่อเพื่อให้สามารถตรวจสอบและแยกแยะข้อมูลจริงและเท็จได้ (รุ่งรัตน์ ทองดี, 2560) การเรียนรู้วิธีการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย รวมถึงการรู้เท่าทันการให้ข้อมูลส่วนบุคคล การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล และการมีวิจารณญาณในการเลือกเชื่อข้อมูล จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ โดยการประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการป้องกันการถูกหลอกลวง หลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการเป็นการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ที่ละเอียด รอบคอบ และเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ได้โดยการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ให้กับผู้สูงอายุ หลักโยนิโสมนสิการจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากสื่อออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณ และสามารถตรวจสอบเหตุผลของข้อมูลได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตาม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2557)

การวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีและแนวคิดข้างต้นมาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของผู้สูงอายุในกระบวนการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ โดยการใช้โยนิโสมนสิการช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถคิดวิเคราะห์อย่างละเอียด รอบคอบ และมีวิจารณญาณในการรับข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ทำให้มีความสามารถในการแยกแยะข้อมูลจริงและเท็จ รวมถึงป้องกันการถูกหลอกลวงที่เกิดขึ้นจากการใช้งานสื่อออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหาอินทร์วงศ์ อัสสภานี, 2567) โดยนำเสนอรูปแบบพุทธนวัตกรรมการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ด้วยโยนิโสมนสิการให้กับผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานสื่อออนไลน์ได้อย่างปลอดภัย มีวิจารณญาณในการรับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้รับ และสามารถป้องกันตนเองจากการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน โดยใช้หลักการพุทธธรรมโยนิโสมนสิการเป็นพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการคิดและการมีวิจารณญาณของผู้สูงอายุในการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย กรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) เนื่องจากมุ่งเน้นการศึกษาในเชิงลึกถึงประสบการณ์ ความคิดเห็น และกระบวนการคิดของผู้สูงอายุในการใช้สื่อออนไลน์และการรับมือกับการหลอกลวงที่เกิดขึ้น รวมถึงการศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการในการป้องกันการถูกหลอกลวงในสื่อออนไลน์ (ปาริชาติ วงศ์สวัสดิ์, 2561)

พื้นที่การวิจัยและประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือจังหวัดลำพูน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและการใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยจะประกอบด้วยกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้งานสื่อออนไลน์ รวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์ในการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ผู้บริหารชุมชน และนักวิชาการด้านพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อสำรวจประสบการณ์ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการใช้งานสื่อออนไลน์ และการป้องกันตนเองจากการถูกหลอกลวง รวมถึงการนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการคิดวิเคราะห์และแยกแยะข้อมูล

- การสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อสังเกตวิธีการใช้งานสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ และกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้สูงอายุเมื่อพบเจอข้อมูลหรือการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์

- การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อสร้างการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันการถูกหลอกลวงในสื่อออนไลน์ การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในการป้องกันปัญหา และการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในสองขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในผู้สูงอายุ ทฤษฎีการคิดวิเคราะห์และหลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และสร้างรูปแบบนวัตกรรม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork Data Collection) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และสนทนากลุ่มย่อย โดยทำการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อนำมาวิเคราะห์ในภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย ข้อมูลจะถูกจัดหมวดหมู่ตามหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ วิธีการป้องกัน และการประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในการคิดวิเคราะห์ โดยใช้วิธีอุปนัย (Inductive Method) เพื่อสรุปแนวคิดหลักและรูปแบบการป้องกันที่เหมาะสม (นภัสสร จันทร์แสง, 2562)

การสร้างรูปแบบพุทธรูปนวัตกรรม

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว จะทำการสร้างรูปแบบพุทธรูปนวัตกรรมเพื่อป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ โดยเน้นการประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในการคิดวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงในสื่อออนไลน์ นวัตกรรมนี้จะถูกสร้างขึ้นจากข้อมูลและแนวคิดที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและพฤติกรรมของผู้สูงอายุในพื้นที่

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนประสบกับปัญหาการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในหลายรูปแบบ เนื่องจากขาดทักษะและความรู้เกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีสมัยใหม่และการแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ปัญหาที่พบมากที่สุดคือการถูกหลอกลวงให้โอนเงินจากการติดต่อออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการแอบอ้างตัวตนเพื่อขอความช่วยเหลือทางการเงิน การชักชวนให้ลงทุนที่ไม่มีอยู่จริง หรือการขายสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุมีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ระมัดระวัง ทำให้ถูกแอบอ้างและนำข้อมูลไปใช้ในการทำธุรกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (พรทิพย์ ช่วยเพล, 2562) สาเหตุของปัญหาดังกล่าวมีรากฐานมาจากการขาดความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี การขาดทักษะในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การขาดความเข้าใจในวิธีการป้องกันภัยออนไลน์ และความไว้วางใจในบุคคลที่ติดต่อผ่านสื่อออนไลน์มากเกินไป ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ถูกหลอกลวงได้ง่าย

กระบวนการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน

ผลการวิจัยพบว่า การป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนมี 3 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การสร้างความรู้และความเข้าใจในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย การให้ความรู้และฝึกอบรมผู้สูงอายุในการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและปลอดภัย เช่น การรู้จักแยกแยะเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ การไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลในสื่อออนไลน์ และการสังเกตสัญญาณเตือนภัยจากการหลอกลวง
2. การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการใช้เทคโนโลยี การสอนทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถตรวจสอบข้อมูลได้อย่างละเอียดรอบคอบ เช่น การสังเกตแหล่งที่มาของข้อมูล การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว และการแยกแยะระหว่างข้อมูลจริงกับข้อมูลเท็จ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการป้องกันการหลอกลวง เช่น การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว การใช้รหัสผ่านที่ปลอดภัย และการติดตั้งโปรแกรมป้องกันไวรัส
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว การเฝ้าระวังและช่วยเหลือกันภายในครอบครัวและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ ผู้สูงอายุที่มีการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนจะสามารถรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันภัยออนไลน์ได้อย่างรวดเร็วและครบถ้วน อีกทั้งยังสามารถขอคำปรึกษาเมื่อพบปัญหาในการใช้งานสื่อออนไลน์ได้อย่างทันท่วงที

การสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุด้วยโยนิโสมนสิการ

ผลการวิจัย พบว่า การนำหลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการมาใช้ในการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนมีประสิทธิภาพในการพัฒนาวิธีคิดและวิจารณญาณของผู้สูงอายุ โดยการนำโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อออนไลน์ได้อย่างละเอียดรอบคอบ และสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนที่จะเชื่อถือหรือปฏิบัติตามข้อมูลที่ได้รับ (พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสภานี, 2567) การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้สามารถแบ่งเป็น 3 แนวทาง ได้แก่

1. การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (Causal Investigation) เป็นการคิดพิจารณาถึงสาเหตุและผลของข้อมูลที่ได้รับ เน้นการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลและความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อหาความจริงและความน่าเชื่อถือ
2. การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ (Component Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดโดยการแยกแยะส่วนประกอบของข้อมูลที่ได้รับ เช่น รายละเอียดสินค้า ราคา หรือเงื่อนไขการชำระเงิน เพื่อให้เข้าใจข้อมูลอย่างครบถ้วนและสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ
3. การคิดแบบวิภาษชาติ (Multifaceted Reasoning) เป็นการพิจารณาข้อมูลจากหลายมิติและหลายมุมมอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและสามารถตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อย่างรอบด้านก่อนที่จะเชื่อถือหรือปฏิบัติตามข้อมูล

รูปแบบพุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ด้วยโยนิโสมนสิการนี้ช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และวิจารณญาณในการรับรู้ข้อมูลของผู้สูงอายุ ให้สามารถแยกแยะและป้องกันการถูกล่อลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานสื่อออนไลน์ได้อย่างปลอดภัยและมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น

จากผลการวิจัยทั้งสามประการข้างต้น สรุปได้ว่าการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุควรพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย และการประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการพิจารณาและตรวจสอบข้อมูล ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนผู้สูงอายุให้สามารถป้องกันตนเองจากการถูกล่อลวงในสื่อออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ การเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ และการพัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย ดังที่ได้อภิปรายไว้ดังนี้

1. การสร้างการรับรู้และป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนมีความเสี่ยงต่อการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์อย่างมาก เนื่องจากการขาดทักษะในการตรวจสอบข้อมูล และการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของทิพย์วรรณ ทองน้อย (2562) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมักขาดทักษะในการแยกแยะข้อมูลจริงและข้อมูลเท็จ รวมถึงการขาดความระมัดระวังในการให้ข้อมูลส่วนบุคคลทางสื่อออนไลน์ นอกจากนี้การมีทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อยังเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในการเฝ้าระวังและป้องกันการถูกหลอกลวง

2. การเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ การเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และความรู้เท่าทันสื่อให้กับผู้สูงอายุเป็นกระบวนการที่สำคัญในการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ การสร้างความรู้และความเข้าใจในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีทักษะในการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล รู้จักตั้งคำถามเป็นส่วนตัว และสามารถแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ ผลการวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดของ รุ่งรัตน์ ทองดี (2560) ที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความระมัดระวังในการใช้งานสื่อออนไลน์ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีทักษะในการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ จะทำให้สามารถป้องกันการตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ได้ดีขึ้น

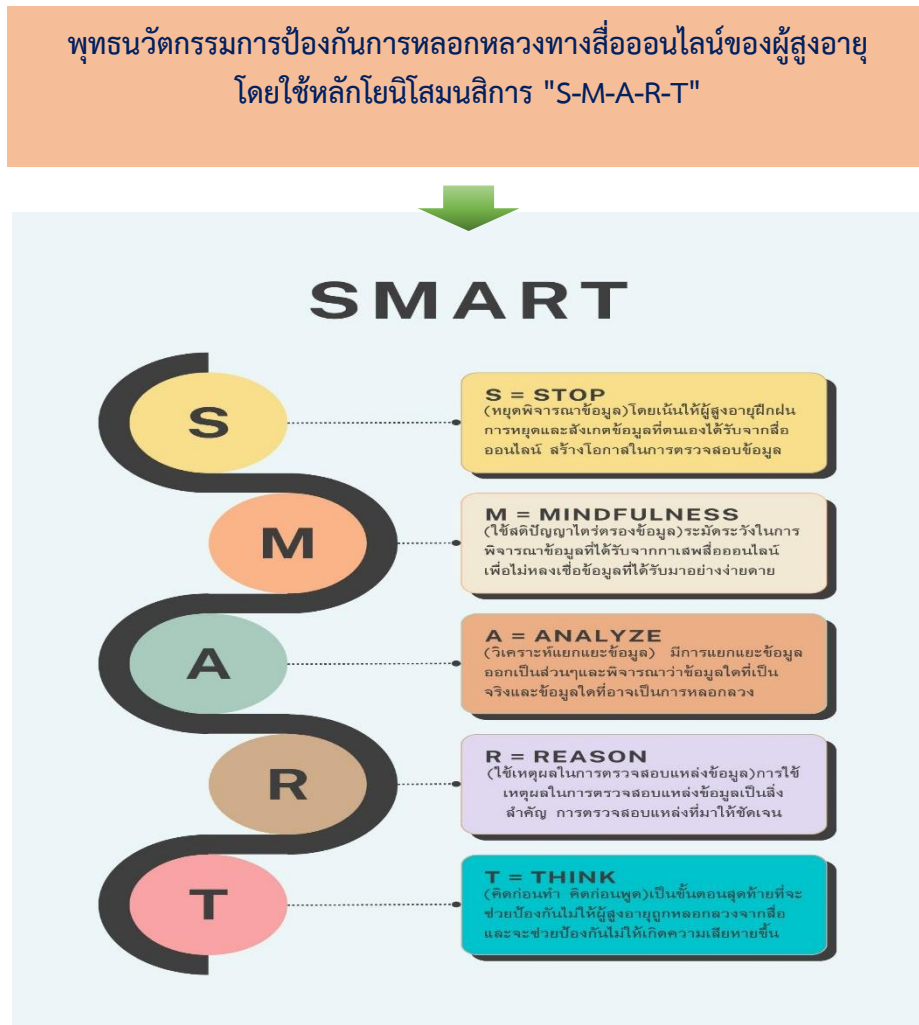
3. การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการเพื่อป้องกันการหลอกลวง การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ในผู้สูงอายุเป็นนวัตกรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นหลักการพุทธธรรมที่เน้นการคิดอย่างมีเหตุผล การพิจารณาอย่างรอบคอบ และการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนตัดสินใจหรือเชื่อข้อมูลใด ๆ ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่นำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้สามารถพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ มีวิจารณญาณในการตรวจสอบข้อมูลและสังเกตถึงเหตุผลของข้อมูลก่อนที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตาม ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2557) ที่อธิบายว่าโยนิโสมนสิการเป็นหลักการที่ส่งเสริมการพิจารณาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ โดยพิจารณาถึงเหตุผลและแหล่งที่มาของข้อมูล

4. รูปแบบการคิดวิเคราะห์ด้วยโยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการคิดวิเคราะห์ด้วยโยนิโสมนสิการสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ที่เน้นการตรวจสอบที่มาและสาเหตุของข้อมูล 2) การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างละเอียด และ 3) การคิดแบบวิภาษวาท ที่พิจารณาข้อมูลจากหลายมุมมองเพื่อความเข้าใจที่รอบด้าน การประยุกต์ใช้รูปแบบการคิดเหล่านี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ ทศพล ปานะมาศ (2562) ที่เน้นการคิดวิเคราะห์และการพิจารณาข้อมูลอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะปฏิบัติตามหรือเชื่อในข้อมูลที่ได้รับ

5. การเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชนและครอบครัว การป้องกันการถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่าย ครอบครัวและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการเฝ้าระวังและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีทักษะการคิดวิเคราะห์และความรู้เท่าทันสื่อ การสนับสนุนจากครอบครัวในการให้คำแนะนำ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้งานสื่อออนไลน์ และการให้ข้อมูลเกี่ยวกับภัยคุกคามในโลกออนไลน์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีทักษะในการป้องกันการถูกหลอกลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการป้องกันการถูกหลอกลวงของผู้สูงอายุได้มากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนด้วยโยนิโสมนสิการ” พบองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์และการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

ภาพที่ 2 พุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ

จากภาพที่ 2 ผู้วิจัยได้นำศัพท์คำว่า “S-M-A-R-T” มาสร้างใช้อธิบาย “พุทธนวัตกรรมเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูน” เพื่อให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับรูปแบบสื่อสารในสังคมปัจจุบัน โดยจะอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมของคำว่า S-M-A-R-T ตามลำดับ ดังนี้

S = Stop (หยุดพิจารณาข้อมูล) การหยุดพิจารณาข้อมูลเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเน้นให้ผู้สูงอายุฝึกฝนการหยุดและสังเกตข้อมูลที่ตนเองได้รับจากสื่อออนไลน์ ซึ่งสามารถช่วยลดการตอบสนองทันทีจากความรู้สึก หรืออารมณ์ที่ถูกกระตุ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกล่อลวงได้ การหยุดเพื่อพิจารณาให้ถี่จะช่วยสร้างโอกาสในการตรวจสอบข้อมูลให้รอบคอบ

M = Mindfulness (ใช้สติปัญญาไตร่ตรองข้อมูล) การใช้สติและปัญญาในขั้นตอนนี้หมายถึงการตระหนักรู้และระมัดระวังในการพิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลที่ดูน่าสงสัยหรือมีการแสดงผลในลักษณะที่ดึงดูดความสนใจมากเกินไป การนำพุทธนวัตกรรมเช่นการฝึกสติภาวนาและการเจริญสมาธิสามารถเสริมสร้างความสามารถในการไตร่ตรองและไม่หลงเชื่อข้อมูลที่ได้รับมาอย่างง่ายดาย

A = Analyze (วิเคราะห์แยกแยะข้อมูล) ขั้นตอนนี้คือการแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ และพิจารณาว่าข้อมูลใดที่เป็นจริงและข้อมูลใดที่อาจเป็นการหลอกลวง การฝึกการวิเคราะห์ให้ที่นี่สามารถใช้หลักการในพุทธศาสนา เช่น “อริยสัจ 4” เพื่อแยกแยะว่าอะไรคือทุกข์และอะไรคือต้นเหตุของทุกข์ หรือการหลอกลวงที่อาจนำไปสู่ความทุกข์ เช่น การเสียทรัพย์ การเสี่ยงภัยต่อความปลอดภัย เป็นต้น

R = Reason (ใช้เหตุผลในการตรวจสอบแหล่งข้อมูล) การใช้เหตุผลในการตรวจสอบแหล่งข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ การตรวจสอบที่มาของข้อมูลหรือแหล่งที่มาให้ชัดเจนจะช่วยป้องกันการหลงเชื่อในข้อมูลเท็จหรือข่าวลวง การนำหลักการพุทธมาใช้ในการสอนผู้สูงอายุให้เข้าใจว่าความเชื่อถือในข้อมูลต้องอิงอยู่กับความถูกต้องและเหตุผล สามารถใช้หลักกาลามสูตรที่สอนให้ตรวจสอบข้อมูลด้วยตัวเองไม่เชื่อเพียงเพราะมีคนบอกหรือเพราะการถูกนำเสนออย่างน่าเชื่อถือ

T = Think (คิดก่อนทำ คิดก่อนพูด) การคิดก่อนทำหรือพูดเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะช่วยป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุถูกหลอกลวง การฝึกให้คิดอย่างรอบคอบก่อนที่จะตอบสนองต่อข้อความหรือข้อมูลที่ได้รับมานั้น จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย การใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกสติและสมาธิ รวมถึงการเจริญปัญญา จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ความคิดอย่างรอบคอบก่อนทำสิ่งใด ๆ โดยยึดหลักศีลธรรมและความรู้ที่ถูกต้องเป็นพื้นฐาน

สรุป

การวิจัยนี้นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการแยกแยะและตรวจสอบข้อมูลเพื่อลดความเสี่ยงจากการถูกหลอกลวงทางออนไลน์ องค์ความรู้ใหม่ได้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนา รูปแบบการคิดวิเคราะห์ 3 มิติ การสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย และการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนในการเสริมสร้างทักษะของผู้สูงอายุเพื่อการป้องกันภัยออนไลน์อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) การอบรมผู้สูงอายุในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่ดูแลผู้สูงอายุสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอบรมการใช้งานสื่อออนไลน์ให้กับผู้สูงอายุ โดยเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้และทักษะในการตรวจสอบข้อมูลและป้องกันการถูกหลอกลวงอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาความร่วมมือในครอบครัวและชุมชน ครอบครัวและชุมชนควรนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาใช้ในการเฝ้าระวังและสนับสนุนผู้สูงอายุในการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและช่วยเหลือกันจะช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้งานสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุได้มากขึ้น

3) การประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในบริบทการศึกษาอื่นๆ นอกจากผู้สูงอายุแล้ว การนำหลักโยนิโสมนสิการไปประยุกต์ใช้ในการสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น เช่น นักเรียน นักศึกษา หรือกลุ่มผู้ใช้สื่อออนไลน์ทั่วไป จะช่วยให้เกิดการรับรู้และการใช้งานสื่อออนไลน์อย่างระมัดระวังและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับผลของการอบรมการใช้สื่อออนไลน์ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการอบรมที่ใช้หลักโยนิโสมนสิการกับผู้สูงอายุ โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวัดผลของการอบรมต่อการเพิ่มทักษะการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ

การศึกษาปัจจัยเสริมที่ส่งผลต่อการป้องกันการถูกล่อลวง การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ เช่น ประสบการณ์การใช้งานสื่อออนไลน์ พื้นฐานความรู้ทางเทคโนโลยี หรือระดับการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในบริบทต่างๆ ควรมีการวิจัยเพื่อประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในบริบทอื่น ๆ ที่มีการใช้สื่อออนไลน์ในปริมาณมาก เช่น การป้องกันข่าวปลอม (Fake News) การป้องกันการรบกวนทางออนไลน์ (Cyberbullying) หรือการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในสังคม เพื่อให้เกิดการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยและยั่งยืนในทุกกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- เจษฎา อิสหะ. (2563). *ทักษะการป้องกันภัยออนไลน์ของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิชาการ.
- ณัฐชา รัตนศรีสุข. (2562). การพัฒนาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ. *วารสารการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์*, 15(1), 24-30.
- ทศพล ปานะมาศ. (2562). *การประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการคิดวิเคราะห์*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิพย์วรรณ ทองน้อย. (2562). การรู้เท่าทันสื่อออนไลน์และผลกระทบต่อผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์*, 10(2), 60-68.
- ปาริชาติ วงศ์สวัสดิ์. (2561). *แนวทางการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรทิพย์ ช่วยเพล. (2562). การเฝ้าระวังการถูกล่อลวงผ่านสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัยทางสังคม*, 12(3), 28-35.
- พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสภานี. (2567). *พุทธนวัตกรรมการป้องกันการถูกล่อลวงทางสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนด้วยโยนิโสมนสิการ*. ลำพูน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งรัตน์ ทองดี. (2560). การเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 8(4), 37-43.
- วิจิตร ยอดคำ. (2564). *ผู้สูงอายุกับการใช้สื่อออนไลน์ในยุคเทคโนโลยี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิชาการ.